

Милан Р. МИЛАНОВИЋ

ЈЕДНО СТАРО ЗАВЈЕШТАЊЕ КОД МОНАСТИРА САВИНА

Крушевичка завјетна вечера

ИСХОДИШТЕ КРУШЕВИЧКЕ ВЕЧЕРЕ

Већ више од два вијека, у окриљу Великоуспенског манастира Савина, на завјетној вечери, уочи манастирске славе Госпођиндана, окупљају се племеници парохије Бајкове Крушевице. Ова велика духовна привилегија коју Крушевичани уживају, заслуга је једног њиховог знаменитог земљака, потоњег Архимандрита савинског Инокентија Дабовића, веома заслужног за изградњу велике цркве овог манастира (која је грађена од 1777. до 1799. године).

Крушевичани су захвални претходном (дечанском и савинском) игуману Јустину (Тасићу) и садашњем игуману Варнави (Гвозденовићу) и братству Савинског манастира што, уз њихов благослов за одржавање ове завјетне вечере, чувају успомену на свога веома заслужног, већ давно блаженопочившег, оца Инокентија. Посебно стога што се тако и на простору старе Бокоторске епископије чува завјет према његовим завичајним Крушевицама, које су, иако не много далеко од овог манастира, историјском судбином и канонима Српске православне цркве, и сада смјештене у другој епархији – Захумско-херцеговачкој. У времену када је отац Инокентије био настојатељ манастира (и још дуго потом), његов завичај и манастир су били рездвојени туђинском државном границом. Крушевице су биле „далеко у Турској Ерцеговини“, а Савина у Млетачкој Боки. И зато је ово свакако риједак, а можда и јединствен примјер да парохијани из једне епархије уживају такву духовну привилегију у другој епархији, и то не било којом, него великом пригодом, да буду гости на вечери уочи манастирске славе.

Након вишедеценијског благог заборавља овог завјештања, од прије десетак година, Крушевичани и њихови пријатељи, поново се о Госпођиндану масовније окупљају у окриљу манастира Савина, уз несебичну помоћ људи добре воље и посебно Кола српских сестара. Завјетна вечера сваке године првенствено има одређени духовни садржај. Крушевичка духовна заједница у завичају и у расејању, овим великим

поводом, окупља се на овом светом мјесту, да би чували успомену на велике заслуге и подвиге својих знаменитих предака, посебно оца Инокентија, да би уздизали и себе и свој завичај, ка добру и слози, ка свеколикој православној саборности.

КО ЈЕ БИО ИНОКЕНТИЈЕ ДАБОВИЋ?

Животопис архимандрита савинског Инокентија, нажалост, још увјек није потпуније истражен. Можда је узрок томе и „извјесна празнина у грађи манастирског архива 18. вијека“ (Г.Комар).

У једној манастирској читуљи је записано: „Инокентије Дабовић је родом из Крушевица а његови рођаци настанише се у Сасовићима; учио је у Манастиру Савини, ту се подстригао, био настојатељ и архимандрит; цијелог живота прикупљао је милостињу за манастир Савину; кад се почела градити велика црква био је јеромонах.“

Пишући о манастиру Савина, у књизи „Српске задужбине: далматински манастири“ (Бошко Стрика, Загреб, 1930.), наглашава да се између лица која су за напредак манастира заслужна истиче „*Архимандрит Инокентије Дабовић, који је за свега свог живота скупљао прилоге за подизање велике цркве манастира Савине. За његово су време Млечићи покушали да разоре манастир Савину*“ (стр. 239). И даље: „*Савински калуђер Јосип Троповић, учитељ Владике Рада, родио се године 1775. у Пресјеци код Ерцег Новог. Ујак му је био савински архимандрит Инокентије Дабовић, који се међу осталим савинским калуђерима истицао својим знањем, које је стекао путујући четири пута у Русију, где се сваки пут задржао по неколико година и долазио у дотицај са руским свештеницима и калуђерима и осталим отменим руским светом*“ (стр. 240). Инокентије је, према овом извору, у Савину увео црквено појање које је научио у фрушкогорским манастирума („гречески гласови“), али уз велики отпор међу савинским калуђерима. Једини који је од њега научио то појање био је његов сестрић, онда већ савински калуђер. „*Кад је једном приликом о Спасову дану калуђер Јосип Троповић пошао са својим ујаком архимандритом Инокентијем у Топлу, па кад су Топљани код литургије чули Троповићево појање, затраже одмах други дан од архимандрита, да им исходи да Троповић дође за њихова пароха. Настојањем архимандрита Инокентија убрзо је млади Троповић дошао у Топлу као парох*“ (стр. 241).

У краткој, али садржајној студији „Светоуспенски манастир Савина у Мељинама код Херцег Новог“ (Горан Комар, издање Манастир Савина, 2001.), аутор цитира један документ Управе комунитаци Топаљске, из новембра 1773. године (дакле, четири године прије почетка градње велике цркве), којим се оцу Инокентију Дабовићу издаје пуномоћ за путовање

у Угарску: „Чинимо вјеру ми капетан и суђе од превјерне комунитади од Топле државе Новске, с нашом заклетвом, коме се чека, како часњјелиши отац Инокентије Богданов Дабовић, јес дошао ођен у његово ђетињство учити се. И поставио се свештеником у овоме нашем манастиру Свето Успенскоме од Савине, по закону Свете Матере Цркве Восточне Јерусалимске, и свеђер чинио живот смирени и добродјетелни, и учио ови пук закону Божијему и вјерности свом природном и превредром принципу. И ово му допуштамо на питање вишереченога оца Дабовића који има поћи с допуштењем свога вишереченога манастира у Унгарију за прифатити лемозину од оца Симеона Марковића, кога су послали како брата од истога манастира у церку прошилије година у више речену Унгорију...“ (стр. 67). На другом мјесту, у истој студији се наводи, када се градња велике цркве приводила крају, да се манастирско братство усредредило на израду иконостаса, те да је управо архимандрит Инокентије за тај посао ангажовао Симеона Лазовића (свештеника из Бијелог Поља) и са овим живописцем јула 1795. године склопио уговор.

Отац Инокентије је, како се види, и прије почетка и током изградње велике цркве, био потпуно посвећен том великом подухвату. Три године након завршетка градње (1802) упокојио се у 81. години и сахрањен уз апсиду овог великог храма.

Братство савинског манастира, као успомену на заслуге и дужност према завичају Архимандрита Инокентија (Дабовића), Крушевичанима су завјештали велику духовну привилегију - свечану вечеру уочи манастирске славе.

ДУХОВНИ САДРЖАЈ ЗАВЈЕШТАЊА

У настојању да Крушевичка вечера има одређени духовни и културни садржај, у протеклих неколико година, уз присуство високих гостију (епскопа, игумана, амбасадора, конзула, локалних званичника, представника завичајних удружења), биле су представљене нове књиге, монографије или пјесничке збирке, аутора рођених у Крушевицама или потомака Крушевичких (Илије Павловића, Милана Милановића, Драгољуба-Миша Милошевића).

Године 2013. окупљање је посебно обиљежено радосним саопштењем да је један Крушевичанин заслужио Орден Св. Саве, као и самим присуством носиоца овог великог одликовања - Душана Радовића. Он је то високо признање заслужио својим ктиторством обновљене (из темеља поново подигнуте) завјетне цркве Лазарице на Видовом Врху (која је административно у парохији Крушевичкој). Обновљени храм Св.

Великомученика Косовског цара Лазара, освећен је дан по Видовдану 29. јуна 2013. године. И ово је несумњиво велики допринос да ова завјетна вечера настави своју мисију чувања традиционалног духовног наслеђа, задужбинарства и добротинства.

Тако смо 2012. године, поред старе велике духовне привилегије коју нам је даровао отац Инокентије, имали још једну привилегију, да уз присуство пријатеља из Ваљева, представимо ново издање књиге *Моје успомене из Боке* владике Николаја Велимировића. Зашто баш ово дјело, и зашто баш у окриљу Савинског манастира¹. Било је неколико разлога.

Моје успомене из Боке, Николај Велимировић написао је и објавио 1904. године, по завршетку једног боравка и учитељевања у Херцег Новом. Иако тај период владичиног животописа и посебно разлози његовог боравка у Боки нису потпуније истражени², сматра се да је то била прва његова објављена књига. Радећи као декан једног факултета у Ваљеву утврдио сам да ниједна ваљевска библиотека нема ту прву владичину књигу³. Пошто је ово дјело Владике Николаја настало за вријеме његовог учитељевања у нашем завичају, осјетио сам се дужним да покушам да те импресивне записе, чија стилска и садржајна љепота засјењује море страница исписаних о Боки, учиним доступним новим читаоцима на српским просторима. И да би се тако, неким скромним својим удјелом, одужио великим духовним тековинама које је отац Николај још почетком протеклог столећа оставио о „нашој милој Боки“ и посебно о Савинском манастиру. То је био први разлог припреме новог издања првог владичиног објављеног дјела и његовог представљања у окриљу овог манастира.

Други, а заправо суштински разлог је, што је већи дио овог списка инспирисан људима и догађајима везаним за прослављање крсног имена манастира Савина, Успенија Св. Богоматере. У том контексту Владика

¹ Ово издање се може сматрати малим ваљевско-бокешким заједничким издавачким подухватом. Приређено је, с благословом Епископа Ваљевског Господина Милутина, а трудом прегалаца четири установе: Факултет за пословну економију, Ваљево; Српско-руско братство „Светог Николаја Српског и Светог Јована Шангајског“, Ваљево; Арс Клуб Нова, Ваљево и Матица Боке, Херцег-Нови.

² О књизи је говорила професор књижевности Мр Снежана Адамовић, један од приређивача, која је за ову прилику написала биографију Владике Николаја; магистрирала је на делу Владике Николаја а приводи крају докторску дисертацију о Његошевом делу; председник је Српско-Руског братства „Светог Николаја Српског и Светог Јована Шангајског“ у Ваљеву

³ На идеју да се припреми ново издање овог дјела Владике Николаја - Моје успомене из Боке, дошао сам као декан Факултета за пословну економију у Ваљеву, припремајући се за свечаност уручења диплома. Тада сам, констатујући изненађујућу чињеницу да ниједна ваљевска библиотека нема ту прву владичину књигу, подсјетио да су преци већине тамошњих дипломаца у живописне ваљевске „чарне горе“ дошли из Старе Херцеговине и Црне Горе.

Николај, врло сликовито, описује управо и догађај уочи манастирске славе – Крушевичку вечеру, која духовно повезује овај манастир и наше Крушевице, о чему иначе нема много записа. Ево само неколико детаља које је Владика Николај о томе записао:

„Око доњих стубова стајаху са погнутим главама и изразом највећег страхопоштовања и побожности људи у богатом херцеговачком руху. То су Крушевљани...

Како су дични ови кришници Херцеговци! На лицу им се може прочитати израз тихе среће и блаженства, као на јагњету, које, вијано и гоњено од вукова, утруђено и намучено, обре се у тору са осталим сродницима и познаницима својим...

У дворцишту манастирском запалише се многи лучеви. Ту беху поседали за вечеру Херцеговци, који су манастиру на конак дошли. Не памти се већ од када постоји обичај, да се у манастиру спрема вечера уочи Велике Госпође и даје даљним гостима, а од ових нарочито Херцеговцима из околине некадашњег Тврдоша...

Крушевљани већ беху ушли у храм и пре звоњења, изљубили све иконе редом, па се повукли у дно храма и почели своју тајну молитву.“

Ове ријечи владике Николаја, који сликовито описује људе у богатом херцеговачком руху, дичне и кришне Херцеговце, који су у дворцишту манастирском поседали за вечеру, аутентично свједоче управо о овом обичају, којег ми светкујемо као Крушевичку завјетну вечеру уочи Госпођиндана. Временом се и овај обичај измијенио, тадашња Херцеговина сада за намјернике није тако далеко, па Херцеговци више не долазе манастиру на конак. Братство савинског манастира, као успомену на заслуге и дужност према завичају Архимандрита Инокентија, Крушевичанима су завјештали велику духовну привилегију - свечану вечеру уочи манастирске славе.

Као трећи разлог овог заједничког ваљевско-бокешког издања, послужио је један илустративан детаљ, који говори да су се у ваљевски крај насељавали људи и из наших Крушевица. У познатој антропо-географској студији Обрена Ђурића-Козића „Шума, Површ и Зупци у Херцеговини“, објављеној 1903. године, у Српском етнографском зборнику (који уређује чувени Јован Цвијић, а издаје Српска краљевска академија), пишући о клими и земљишту ових крајева, аутор описује и вјетар „посунчаник“ који дува љети (креће се за сунцем), а који не доноси кише, те проузрокује неродне године, па га народ зове „торбомеља“. Козић дословно наводи: „Прича се, кад се некад једна породица из Крушевица одселила у Србију, негде код Ваљева, да је дошао један Крушевичанин да ту породицу обиђе. Између осталог, упита га једна баба од тих: ‘Који вам вјетар сада пува, синко?’ – Богме, баба, посунчаник, -одговорио је он. – ‘Знам, сине,

торбомеља, који ме је и оћерао из оне земље. Тако је, веле, остало то име овом ветру“. А тако је записао Обрен Ђурић, прије више од сто година, а то је било само годину дана (1903) прије него је Владика Николај објавио ову, своју прву, књигу (1904).

Поводи за припрему овог издања Владичиних Успомена, и његовог представљања на Крушевичкој вечери, дакле, јесу и подсјећања на заједничке етничке и духовне корјене, образовну и животописну везаност старих и нових генерација западне Србије, Старе Херцеговине, Боке и Црне Горе, са увјерењем да ова богоугодна књига и данас доприноси везама „приморске и сувоземне браће“ а у жељи да се ови дивни записи, можда најимпресивнији међу многим томовима исписаним о Боки, учине доступним новим нараштајима на српским духовним просторима.

ПОВЕЗАНОСТ СВЕШТЕНИКА ДАБОВИЋА И ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА

Ново издање Владичиних *Успомена* припремано је са увјерењем да ова богоугодна књига и данас доприноси везама и разумјевању „приморске и сувоземне браће“. Притом и једна занимљивост: Архимандриту Инокентију (Дабовићу), као и Владици Николају (Велимировићу), крштено име је било Никола. А саборни храм у Крушевицама, који је иначе знатно старији од њих, посвећен је Светом Николи.

Владика Николај, колико је познато, није оставио посебне записе о Инокентију Дабовићу, али јесте о једном другом познатом архимандриту из породице Дабовића. О томе пише један учени Бокел, Славо Стојковић („Прилози за биографију архимандрита Севастијана Дабовића“; зборник „Бока“ бр. 31, 2011).

Инокентије се, као што знамо, у 81. години, упокојио на самом почетку 19. вијека. Средином тог вијека (1853) једна породица Дабовића из Сасовића, супружници Илија и Јелена, одселили су у Америку. У Сан Франциску је 1863. рођен њихов син Јован, који је име добио вјероватно по крсној слави Дабовића (6. октобра, Зачеће светог Јована Претече и Крститеља). Мали Јован се замонашио у својој 12. години, и добио име Севастијан, у Руској православној цркви, пошто СПЦ све до 1921. године у Америци није имала своје епархије.

Севастијан Дабовић је први и једини Србин, рођен у Америци, који се замонашио, и први је поглавар српске православне мисије у тој земљи. Као мисионар, пропутовао је цио свијет. Крстарио је Америком и Канадом, више пута је посећивао Русију и Јапан, Антиохију, Јерусалим и Цариград, посјетио је и митрополита Митрофана Бана на Цетињу, петнаест пута препловио је Атлански и више пута Тихи океан, крштавао је Ескиме на Аљасци гдје је подигао двије цркве. Прву српску цркву подигао је у

Калифорнији (у Џексону), посветио је Светом Сави, а звона за ту цркву поклонили су православни Индијанци са Аљаске.

О животу Архимандрита Севастијана доста сазнајемо управо из сјећања, тада Владике Жичког, Николаја Велимировића, које је објавила „Политика“ од 12. јануара 1941. године. Владика Николај описује њихов први сусрет у Сан Франциску још 1915. године, Севастијанов лик, његов живот и његове последње године, које је провео као сиромах, потуцајући се по нашим манастирима. Непосредно пред упокојење, крајем новембра 1940. године, Севастијан, како пише Николај *„Пожелео је сунце сунчане Боке. Вукла га је жеља у прадедовски крај.“* Послије само неколико дана, већ изнемогао, хитно се вратио у манастир Жичу. Владика Николај је записао: *„Тачно у 12 сати, 30. новембра, предао је душу своју Богу у Светосавској Жичи отац Севастијан, највећи мисионар Србин модерног времена, мисионар светског стила и светског значаја.“* Послије много година, посмртни остаци архимандрита Севастијана Дабовића, пренијети су из манастира Жиче у цркву Светог Саве у Џексону, прву цркву коју је он, уз помоћ православних вјерника, подигао давне 1894. године.

Подсјећање на ово старо завјештање манастира Савине, надамо се, доприноси да Крушевичка завјетна вечера настави своју мисију чувања традиционалног духовног наслеђа и постане истинска трпеза братске и пријатељске љубави.